

Latvijas Republikas Ministru prezidentei

Laimdotai Straujumai

Latvijas Republikas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības
ministram

Romānam Naudiņam

Latvijas Republikas Zemkopības ministram

Jānim Dūklavam

Dabas aizsardzības pārvaldes ģenerāldirektorei

Sandrai Bērziņai

Latvijas plašsaziņas līdzekļiem

Rīgā, 2014. gada 19. augustā

Par uguns pielietošanu dabas aizsardzībā – atklāta zinātnieku vēstule

Pēdējā mēneša laikā Latvijas plašsaziņas līdzekļos ievērojama uzmanība pievērsta plānotajiem kontrolētās dedzināšanas pasākumiem Gaujas Nacionālajā parkā (GNP). Šī ziņa ir rosinājusi nonākt atklātībā dažādiem viedokļiem. Tostarp dzirdami apgalvojumi par pasākuma bezjēdzību, tā iznīcinošo dabu u.tml.

Mēs esam pārliecināti, ka mūsu valstī lēmumiem par ikvienas darbības pieļaušanu vai nepieļaušanu jābūt balstītiem uz zināšanām un pilnīgu izpratni par izvēles sekām. Tā kā mūsu ikdienas darbs ir saistīts ar aktuālo zinātnisko informāciju dabas aizsardzības jomā gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī, mums ir zināms, ka starptautiski atzītu zinātnisko pētījumu publikācijās un praktisko piemēru izvērtējumos ir pierādīts, ka atbilstošos apstākļos kontrolēta dedzināšana palielina Ziemeļu skujkoku mežu bioloģisko daudzveidību, tuvinot šos mežus to dabiskajam stāvoklim. Īpaši nozīmīgs šāds mērķis ir aizsargājamo dabas teritoriju atbilstošajās zonās. Kontrolētā dedzināšana ir vispārzināma prakse meža apsaimniekošanā, it sevišķi dabas aizsardzībā. Vairākos gadījumos tai nav citu pilnvērtīgu alternatīvu. Šī prakse ir pamatoti attiecināma uz visu dabas reģionu, kurā iekļaujas arī Latvija.

Kontrolēta dedzināšana dabas aizsardzības nolūkos vienmēr ir ļoti rūpīgi uzraudzīts process no ugunsdrošības viedokļa un ar to tā atšķiras no nekontrolētiem un bezmērķīgiem kūlas ugunsgrēkiem. Visbiežāk tiek plānots nodedzināt tikai zemsedzi, paaugu un pameža stāvu.

Cilvēka saimnieciskā darbība turpina samazināt bioloģisko daudzveidību, un ir pamats domāt, ka šis process turpināsies, ja vien netiks veikts liels ieguldījums

biotopu atjaunošanā, pirmkārt, aizsargājamās teritorijās. Vēlamies atgādināt, ka dažādu politisko, plānošanas un normatīvo dokumentu veidā Latvija ir sevi pieteikusi kā nopietnu dalībnieku globālā procesā, kura izaicinājums ir apturēt bioloģiskās daudzveidības samazināšanos.

Mūsdienu pasaulē dabas aizsardzība vairs nav tikai retas sugas ierakstīšana Sarkanajā grāmatā un skaista nosaukuma piešķiršana kādām dabas teritorijām. Mēs aicinām politisko un administratīvo lēmumu pieņēmējus ļaut notikt mērķtiecīgai un jēgpilnai dabas aizsardzības rīcībai. Viens no daudziem nepieciešamiem pasākumiem ir arī kontrolētas dedzināšanas pielietošana. Detalizētāks mūsu viedokļa pamatojums un avoti ar aktuālāko zinātnisko pētījumu atziņām doti pievienotajā anotācijā „Kontrolētās dedzināšanas nozīme un tās izmantošanas pieredze”.

Voldemārs Spuņģis

Dr. biol., asoc. prof.

Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultāte

Zooloģijas un dzīvnieku ekoloģijas katedra

V.Spuņģis

67034880, voldemars.spungis@lu.lv

Vēstuli un Anotāciju izlasījuši un atbalstu tajā paustajam apstiprina:

Ainārs Auniņš, Dr.biol.

Liene Auniņa, Dr.biol.

Uģis Bergmanis, Dr.biol.

Andris Čeirāns, Dr.biol.

Didzis Elferts, Dr.biol.

Ģederts Ieviņš, Dr.biol., LU prof.

Sandra Ikauniece, Dr.biol.

Māra Janaus, Dr.biol.

Mārtiņš Kalniņš, Dr.biol.

Oskars Keišs, Dr.biol.

Viesturs Ķerus, Dr.biol.

Pēteris Lakovskis, Dr.geogr.

Brigita Laime, Dr.biol.

Aivars Mednis, Dr.biol.

Viesturs Melecis, Dr.biol., LU prof.

Anita Namatēva, Dr.biol.

Otars Opermanis, Dr.biol.

Māra Pakalne, Dr.biol.

Gunārs Pētersons, Dr.biol.

Digna Pilāte, Dr.biol.

Agnese Priede, Dr.biol.

Jānis Priednieks, Dr.biol.

Mihails Pupiņš, Dr.biol.

Aija Pupiņa, Dr.biol.

Nils Rostoks, Dr.biol.

Solvita Rūsiņa, Dr.geogr.

Anda Ruskule, Dr.geogr.

Agnija Skuja, Dr.biol.

Voldemārs Spuņģis, Dr.biol.

Guntis Tabors, Dr.biol.

Dmitrijs Teļnovs, Dr.biol.

Didzis Tjarve, Dr.biol.

Viesturs Vintulis, Dr.biol.

Jānis Vīksne, Dr.biol., LZA akadēmiķis

Kontrolētās dedzināšanas nozīme un tās izmantošanas pieredze

Anotācija

Starptautiski atzītu zinātnisko pētījumu publikācijās un praktisko piemēru izvērtējumos ir pierādīts, ka atbilstošos apstākļos kontrolēta dedzināšana palielina Ziemeļu skujkoku mežu bioloģisko daudzveidību, tuvinot šos mežus to dabiskajam stāvoklim. Tā ir vispārzināma prakse meža apsaimniekošanā, it sevišķi dabas aizsardzībā. Vairākos gadījumos tai nav citu pilnvērtīgu alternatīvu [1, 5, 6]. Šī prakse ir pamatoti attiecināma uz visu dabas reģionu, kurā iekļaujas arī Latvija. To apstiprina gan zinātnisko pētījumu rezultāti, gan dažādu projektu ietvaros veiktās Latvijas mežu vēstures analīzes un bioloģisko daudzveidību visvairāk ietekmējošo faktoru izvērtējums [2, 3, 4, 8, 9].

Mūsdienu pasaulē cilvēce ir pārtraukusi vai būtiski ierobežojusi vairākas dabas norises, kas pirmatnējos apstākļos bija nozīmīgas ekosistēmu uzturēšanā un ietekmēja evolūcijas procesu. Viens no šādiem procesiem ir bijis dabiskie mežu ugunsgrēki. Mūsdienās no pagātnes atšķiras ne vien ugunsgrēku plašums, bet arī degšanas skartie meži ir citādi. Lielākoties tie ir mežkopju izkopti meži, kur kokaudzes struktūra ievērojami atšķiras no dabiska meža un tiem netiek ļauts pēc ugunsgrēka attīstīties dabiski, no tiem tiek izvākta atmirusī koksne u.tml. Tādēļ no bioloģiskās daudzveidības uzturēšanas viedokļa mūsdienu meždegas kopumā nevar uzskatīt par pilnvērtīgu aizstājēju dabiskajiem meža ugunsgrēkiem.

Uz smilts augsnēm meža degšana veicina meža auglīguma samazināšanos, kas veido dzīves telpu gaismas prasīgiem augiem un citu organismu grupu sugām, kādas sastopamas gaišās, labi pārskatāmās priežu audzēs. Ir zināms, ka auglīguma paaugstināšanās dēļ šādu mežu daudzums Latvijā strauji samazinās. Piemēram, mežu valsts reģistra dati liecina, ka pēdējos 14 gados priežu sili kopumā samazinājušies par 23%.

Kontrolētajai dedzināšanai dabas aizsardzības praksē mežos ir kompleksa nozīme. Visbiežāk to pielieto mākslīgi veidotu, vienmuļu kokaudžu struktūras dažādošanai dabas daudzveidības aizsardzībai paredzētās teritorijās. Darbība ietver atmirušu koku daudzuma veicināšanu, ja to iepriekš ir bijis par maz, kokaudzes atvēršanu, kur var iesēties jaunu kociņu grupas, tā panākot, ka vienvecuma audzes vietā izveidojas dažādvecuma kokaudze. Savukārt apdeģusī koksne un augsne ir mājvieta t.s. pirogēnajām sugām, kam nepieciešamas tieši šādas ekoloģiskās nišas [1, 4, 5, 6, 7]. Degumi ir arī piemērots biotops vairākām ES Sugu un biotopu direktīvas un Putnu direktīvas sugām, piemēram, meža silpurenei, smiltāja neļķei, zaļajai vārnai, pupuķim, māršilu zilenītim, kapuckirmim.

Noteiktos apstākļos kontrolētā dedzināšana tiek izmantota, lai līdz minerālaugsnei nodedzinātu sūnu un humusa slāni, tā atjaunojot nabadzīgākus augšanas apstākļus sugām, kam tādi ir nepieciešami, piemēram, plakanstaipeķņiem. Šī metode tiek pielietota ne vien meža kvalitātes celšanā (domājot nevis

mežsaimniecisko, bet dabiskuma-bioloģiskās daudzveidības kvalitāti), bet arī virsāju, retāk dabisko zālāju uzturēšanā, dažkārt arī lai ierobežotu niedrāju pārmērīgu izplešanos.

Kontrolēta dedzināšana dabas aizsardzības nolūkos vienmēr ir ļoti rūpīgi uzraudzīts process no ugunsdrošības viedokļa. Visbiežāk, arī Gaujas Nacionālajā parkā paredzētajā dedzināšanā, plānots nodedzināt tikai zemsedzi, paaugu un pameža stāvu, tiktāl, cik to pieļauj ugunsdrošība. Proti, nav plānots pieļaut vainaguguni, kas sasniegtu koku pirmo stāvu.

Ugunsgrēki, kas mūsdienās visbiežāk izceļas neuzmanīgas rīcības ar uguni rezultātā, var būt dažādas intensitātes un plašuma. Rezultātā, līdzīgi kā kontrolētās dedzināšanas gadījumā, veidojas lielāks vai mazāks daudzums atmirušas koksnes, kas kalpo kā dzīvotne daudzām retām sugām, tāpēc arī saimnieciskajos mežos nav pamatota līdzšinējā prakse pēc ugunsgrēka izvākt praktiski visus atmirušos kokus, nereti arī izdzīvojušos. Biologu pētījumi pēc ugunsgrēkiem lielā platībā Slīteres Nacionālajā parkā (SNP) un Ķemeru Nacionālajā parkā (ĶNP) parādīja [7], ka bezmugurkaulnieku daudzveidība izdegušajās platībās palielinās un parādās retas un īpaši aizsargājamas sugas, īpaši saproksilofāgi. Gan SNP, gan ĶNP gadījumā izdegušās platības tika atstātas dabiskai attīstībai, tomēr, neskatoties uz ievērojamu atmirušās koksnes daudzumu, netika novērota mizgraužu vai citu kukaiņu grupu sugu ekspansija ārpus ugunsgrēka skartās platības.

Kontrolētā dedzināšana ir piesardzīgi un mērķtiecīgi plānots pasākums noteiktu dabas vērtību atjaunošanai un uzturēšanai, kas ir īpaši aizsargājamo dabas teritoriju galvenais apsaimniekošanas mērķis. Latvija līdz ar citām Eiropas valstīm ir uzņēmusies starptautiskas saistības, lai apturētu bioloģiskās daudzveidības samazināšanos. Lai šo mērķi sasniegtu, ir vajadzīga aktīva rīcība vismaz daļā īpaši aizsargājamo dabas teritoriju platību, kā arī ārpus tām. Mežu apsaimniekošanā un aizsardzībā ir svarīgi izprast ekoloģiskās likumsakarības dažāda tipa audzēs un dažādu audzes struktūru nozīmi bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā, lai radītu piemērotus apstākļus retām un īpaši aizsargājamām sugām.

Literatūras saraksts

- [1] Agee, J. K., Skinner, C. N. 2005. Basic principles of forest fuel management. - Forest Ecology and Management 211: 83-96
- [2] Angelstam P., Bērmanis R., Ek T., Šica L. 2005. Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana Latvijas mežos. Noslēguma ziņojums. Valsts meža dienests, Latvija, Akciju sabiedrība "Latvijas valsts meži", Östra Götaland Meža pārvalde, Zviedrija - 95 lpp.
[Angelstam Bioloģiskas daudzveidības saglabasana uzraudzības padome.pdf](#)
- [3] Donis J. 2008. Nekailciršu meža apsaimniekošanas modeļa izstrāde. Pārskats. Latvijas Valsts mežzinātnes institūts „Silava”, Salaspils. – 115 lpp.
http://www.silava.lv/userfiles/file/MAF%202008%20parskati/Silava_MAF_2008_Donis.pdf
- [4] Johansson T. 2005. Dabisko meža biotopu apsaimniekošanas vadlīnijas. Valsts meža dienests, Latvija, Valsts akciju sabiedrība "Latvijas valsts meži" Östra Götaland Meža pārvalde, Zviedrija, Rīga. – 36 lpp.
[Apsaimniekosanas vadlinijas LR 2005 final \(1\).pdf](#)
- [5] Montiel C., Kraus D. (eds), 2010. Best Practices of Fire Use - Prescribed Burning and Suppression Fire Programmes in Selected Case-Study Regions in Europe. European Forest Institute Research Report 24. – 182 pp.
http://www.efi.int/files/attachments/publications/efi_rr24.pdf
- [6] Similä M., Junninen K. (eds) 2012. Ecological restoration and management in boreal forests – best practices from Finland. Metsähallitus – Natural Heritage Services, Helsinki. – 54 pp.
<http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/show/1111>
- [7] Spuņģis V. 2008. Fauna and ecology of terrestrial invertebrates in raised bogs in Latvia. Latvijas Entomoloģijas biedrība, Rīga. - 80 lpp.
- [8] Straupe I. 2013. ERAF projekts „Meža resursu ilgtspējīgas apsaimniekošanas plānošanas lēmumu pieņemšanas atbalsta sistēma” (līgums Nr. 2010/0208/2DP/2.1.1.0/10/APIA/VIAA/146). – 57 lpp.
[ERAF_Projekta_ataskaite_1.2.pdf](#)
- [9] Suško U. 1997. Latvijas dabiskie meži. Pētījums par meža vēsturi, bioloģiskās daudzveidības struktūrām un atkarīgajām sugām (1995-1996). WWF Latvijas programmas birojs, Rīga. – 184 lpp.
http://www.pdf.lv/uploads/dokumenti/Latvijas%20dabiskie%20mezi_Susko.pdf